

Секція 5. Індивідуальна й суспільна багатомовність у наукових дослідженнях та у викладацькій практиці.

Sektion 5. Individuelle und gesellschaftliche Mehrsprachigkeit in Forschung und Unterrichtspraxis.

DOI: <https://doi.org/10.20535/IWPOK3.2025.art.48>

УДК 81'246.3:378.091.212](477.87)

Барань А. Б.

Барань Є. Б.

Фабіян М. Ю.

Закарпатський угорський університет ім. Ференца Ракоці II,

Ніредьгазький університет

**ЗВИЧКИ МОВОВЖИВАННЯ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ У
БАГАТОМОВНОМУ КОНТЕКСТІ ЗАКАРПАТТЯ**

Закарпаття є унікальним багатомовним регіоном. Досі мало відомо про конкретні звички мововживання закарпатських студентів у закладах вищої освіти (Fábián, Bárány, Lechner & Huszti, 2024; Váradi, 2024). Щоб заповнити цю прогалину, у дослідженні акцентуємо увагу на вивчення мовних репертуарів (Sütő, 2014) та щоденне використання мов студентами-філологами в одному із закладів вищої освіти у Закарпатській області. Дослідження ґрунтується на теорії трансмовлення (translanguaging) (Brooks, 2022), яке розглядає мову не як окрему систему, а як єдиний, динамічний репертуар ресурсів, з якого мовці черпають знання. Прагнемо зрозуміти, як студенти орієнтуються у своєму багатомовному середовищі (Negre, 2015), насамперед в академічному. Дослідження є частиною п'ятирічного проекту з вивчення іноземної мови (ІМ) у багатомовному середовищі закладу вищої освіти та впровадження педагогічного трансмовлення на заняттях з ІМ, результати якого можуть стати внеском у сферу мовної освіти та прикладної лінгвістики.

Передбачаємо, що завдяки використанню змішаних методів у дослідницькому проєкті поєднаємо кількісний та якісний збір даних. Для вивчення звичок мововживання студентів та їхнього ставлення до трансмовлення використано онлайн-анкети. На другому етапі плануємо провести інтерв'ю у фокус-групах зі студентами та викладачами для аналізу їхніх поглядів стосовно цього питання. Спостереження в аудиторіях забезпечать дані до лінгвістичної взаємодії та поведінки трансмовлення студентів і викладачів. Сподіваємося, що результати дозволять глибше зрозуміти ефективність педагогіки трансмовлення та її потенціал для створення інклюзивних та ефективних середовищ для вивчення мови. Результати можуть стати основою для розробки освітньої моделі на базі педагогіки трансмовлення для мовних курсів у системі вищої освіти.

У статті маємо на меті представити результати першого етапу дослідницького проєкту, отримані з даних анкетування про мовленнєві звички 157 студентів денної та заочної форм навчання Закарпатського угорського університету ім. Ференца Ракоці II, які навчаються на філологічних спеціальностях. Маємо на меті дати відповіді на ключові питання, зокрема, якою мірою студенти використовують різні мови на заняттях з вивчення мов та поза ними, в інституційних та неформальних контекстах. Оскільки респонденти є багатомовними, можемо стверджувати, що мов, яким вони надають перевагу для вживання в різноманітних ситуаціях, чимало (угорська, українська, англійська, німецька, російська, словацька, французька тощо). Крім того, вважаємо позитивним досягненням дізнатися про ставлення студентів до власної багатомовності. У цьому відношенні найчастіше згадувалися такі атрибути, як «гордість», «винагорода», «чудово», «вдячність», «цінно», «важливо», «щастя», «зручно», «дивовижно».

Маємо на меті представити результати дослідження, проведеного зі студентами-філологами спеціальностей «Англійська мова та література»,

«Угорська мова та література» та «Українська мова та література» першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівня вищої освіти у Закарпатській області, спрямованого на виявлення того, які мови вживають студенти в різних ситуаціях та з якою метою.

Анкету заповнили 157 студентів віком від 16 до 46 років про мовний репертуар. Серед респондентів представлено переважно студенти-підлітки (16–19 років). За статевою належністю респондентів 23 (14,6 %) складають чоловіки та 134 (85,4 %) жінки. Розподіл респондентів за національністю такий: 74 (47 %) опитаних вважають себе угорцями, 72 (46 %) українцями, 11 (7 %) українцями та угорцями.

Питальник розроблено за допомогою Google Forms. Його розповсюджено серед студентів-філологів у формі онлайн. Питання стосувалися їхнього мововживання з близькими, друзями та в академічному середовищі. Аналіз виконано на основі зведених даних, отриманих з питальника за допомогою якісного описового аналізу.

На основі даних анкетного опитування виявлено збіг думок студентів щодо важливості захисту рідної мови, що ґрунтується насамперед на збереженні ідентичності, культури та родинних зв'язків. Хоча конкретне формулювання варіюється залежно від геополітичного контексту респондентів (наприклад, статус мови більшості чи меншини), основні психологічні та соціальні потреби опитаних є притаманними всім. Ідентичність і культура є опорою для збереження рідної мови. Студенти підкреслюють роль мови як частини себе або своєї ідентичності («формує нашу ідентичність», «це частина нашої особистості»), є засобом збереження культури та спадщини. Дехто із респондентів вживав емоційні та екзистенційні формулювання, розглядаючи мову як «суть того, ким ми є». Такі висловлювання, як «рідна мова формує нашу самосвідомість», «моє власне я – це моя рідна мова, без неї я – не я» ілюструють цей глибокий, екзистенційний зв'язок.

Збереження рідної мови пов'язане з соціальним життям, насамперед у середині родини. Це підтверджено, наприклад, ось такою думкою: «щоб зберегти сімейні зв'язки, культуру та традиції». Це демонструє прямий зв'язок між мовою та структурною цілісністю сім'ї. Інші вагомі обґрунтування: «життєво важливий інструмент для підтримки стосунків» та ключ до збереження «зв'язку між поколіннями», для спілкування з «бабусями, дідусями, родичами». Відповідь про неможливість «висловити себе іншими мовами так добре, як рідною мовою» підкреслює роль рідної мови як засобу для найглибшого емоційного розуміння.

Дані вказують на безпосереднє занепокоєння тим, щоб «мова не вимерла» («Без нас, мовців, мова не виживає») та чітко виражену потребу «зберегти угорську мову на Закарпатті», що підкреслює реальність статусу мови угорської національної меншини. Необхідність «передати цю мову нашим дітям» є потужною підтемою, що відображає усвідомлений обов'язок передати цю спадщину майбутнім поколінням.

Відповіді демонструють чітке схвалення багатомовності, яку розглядають як потужний ресурс, що є ключовим для особистісного розвитку та орієнтування в сучасному житті. Ставлення опитаних є переважно позитивним, з майже одностайною згодою, що бути багатомовним – це значна перевага. Багатомовність цінують з трьох переконань. Перше – соціальне та культурне збагачення. Це найчастіше згадувана категорія. Багатомовність розглядають як ключ до розширення свого світогляду. Здатність «розмовляти з усіма» та «спілкуватися з людьми з різних країн» є серед основних пояснень. Це пізнавальний інструмент («множинні перспективи, крізь які можна пізнати світ», «ширший світогляд»; «розширює світогляд»). Багатомовність полегшує доступ до «культури, літератури, традицій інших народів», допомагає людям «ознайомитися з іншими культурами».

Друге переконання – користь, можливості та стійкість. Багатомовність є ключем для майбутнього успіху та полегшення життя. Її розглядають як

професійну перевагу. Відповіді це підтверджують, причому «корисно» зазначено найчастіше. Крім того, у відповідях зазначалося, що вона «відкриває багато можливостей у навчанні, роботі та саморозвитку». Вона «значно полегшує життя» і допомагає «легше долати труднощі».

Трете переконання пов'язане з когнітивними чинниками та зростанням ідентичності. Багатомовність цінують через її вплив на розум і на власне «я», оскільки вона сприяє розвитку мозку, пам'яті та гнучкості мислення («покращує когнітивні здібності»; «розвиває пам'ять та мозкову діяльність»). Респонденти підкреслили роль мови в розвитку власного «я» та досягненні особистісного зростання. Респонденти, рідною мовою яких є угорська, визначають багатомовність як «природне явище» у своєму регіоні, де поруч проживають представники кількох національностей. Отже, володіти кількома мовами є необхідним для щоденного існування. Опитані висловлюють гордість через свою здатність реалізувати себе у двомовному та багатомовному середовищі.

Респонденти мали змогу висловити свої думки про користь використання рідної мови у навчальному процесі. Статистичні дані показали високий відсоток того, що навчання рідною мовою є корисним для студентів у закладі вищої освіти, причому переважали відповіді «дуже корисно» та «корисно». Студент, який рідною вважає українську мову, вважає зайвим використання рідної мови у процесі навчання («зовсім не корисно»), в той час як троє студентів вважали це «некорисним». Отже, навчання рідною мовою має важливе значення для більшості опитаних (97 % респондентів дотримуються цієї думки).

Дані свідчать про позитивне ставлення здобувачів до навчання рідною мовою у закладі вищої освіти, яке розглядають як важливий фактор академічного успіху, особистого комфорту та культурного виживання.

Результати аналізу показують дві головні причини цінності навчання рідною мовою:

а) кращі результати та розвиток когнітивних здібностей. Студенти надають пріоритет розвитку когнітивних здібностей навчання рідною мовою, визнаючи її як шлях опанування від простих одиниць навчання до складних знань. Найпоширенішою причиною є безпосередня користь рідної мови, яка робить складні ідеї «легшими для розуміння» та «значно простішими». Респонденти спеціальності «Угорська мова та література» підтверджують цю думку, називаючи її «найефективнішим» способом навчання та стверджуючи, що «всі форми знань можна здобути насамперед через рідну мову». Вони також підкреслили, що рідна мова полегшує засвоєння «когнітивних навичок», зменшуючи стрес («Я менш тривожний») і підвищуючи впевненість. Вона дає змогу студентам «чітко висловлювати свої думки» та «висловлюватися найзручнішим способом»;

б) ідентичність, спадщина та право на освіту. Навчання рідною мовою розглядають як необхідний культурний чинник, особливо для респондентів – носіїв угорської та української мов у багатомовному регіоні. Мова є ключовим компонентом власного «я», допомагає «зберегти культурну ідентичність» і «зберігати свою культуру живою» під час навчання. Студенти часто розглядають цю можливість як право на освіту («Кожен заслуговує навчатися рідною мовою»), висловлюючи подяку («Рада та вдячна»). Респонденти висловлюють вдячність за можливість навчатися рідною угорською мовою «в україномовній країні» та відзначають інституційну мету – «зберегти та розвивати угорську мову».

Хоча любов до рідної мови є безсумнівною, відповіді демонструють витончене, прагматичне усвідомлення глобальних академічних і професійних реалій, що створює напругу між необхідністю та можливістю.

Значна частина опитаних визнає, що англійська мова є важливою для «ширших академічних можливостей», «більшої кількості академічних ресурсів» та «покращення навичок англійської мови». Вони виступають за те, щоб іноземні мови «відкрили більше можливостей» глобального

масштабу. Вдумливі студенти закликають до «балансу між обома», тобто використання рідної мови для глибокого розуміння та одночасного залучення міжнародних мов для глобального доступу. Один із магістрантів назвав навчання рідною мовою «нудним», віддаючи перевагу англomовній програмі.

Деякі студенти – представники національних меншин, зазначають, що вони цінують можливість навчання рідною мовою, воно для них є важливим, але не єдиним можливим варіантом для навчання, адже вони володіють і державною українською мовою.

Отже, результати аналізу свідчать про те, що для переважної більшості опитаних освіта рідною мовою є психологічною та академічною необхідністю, водночас зафіксовано погляд, що її важливість оцінюють у межах багатомовної екосистеми, де міжнародні мови (як-от англійська) є важливими для кар'єрного зросту та глобальних зв'язків.

Отримані результати підтверджують основну гіпотезу: для студентів філологічних спеціальностей університету Ракоці збереження рідної мови є не питанням вибору, а необхідністю для самореалізації. Рідна мова є основою для самоідентичності, ключем до родинної близькості та культурним ресурсом, який потребує активного захисту, особливо в багатомовному, часто політично чутливому регіоні. Англійську мову цінують за її зовнішню корисність (кар'єрне зростання, доступ до академічних ресурсів), рідна мова забезпечує внутрішню цілісність та відчуття належності до своєї нації.

Отже, дані демонструють, що для цих студентів багатомовність є фундаментальною та трансформаційною частиною їхнього досвіду. Попри незначні труднощі, багатомовність є джерелом гордості та потужним рушієм для соціальної інклюзії, інтелектуального розвитку та економічних можливостей.

Список використаних джерел

1. Brooks, E. (2022). Translanguaging and the shifting lands of language education. *ELT Journal*, 76(1), 129-146. <https://doi.org/10.1093/elt/ccab062>
2. Fábián, M., Bárány, E., Lechner, I., & Huszti, I. (2024). A Rákóczi-főiskola hallgatóinak attitűdje a (nyelv)tanuláshoz a távoktatás során. In E. Berghauer-Olasz, É. Hutterer, I. Greba, & K. Pallay (Eds.), *Challenges and effects of crisis situations on education: Selected papers of the international academic conference in Berehove, 30-31 March 2023* (pp. 199-213). Berehove: Transcarpathian Hungarian College. (на угорський мові)
3. Negre, M. (2015). The influence of multilingualism on learning the English language. In I. Huszti, & I. Lechner (Eds.), *Modern trends in foreign language teaching and applied linguistics. Proceedings of the international conference 'Modern trends in foreign language teaching and applied linguistics in the twenty-first century: Meeting the challenges', 11-12 April, 2014* (pp. 168-179). Beregszász/Berehovo: Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian Institute.
4. Sütő, R. (2014). The language repertoire of Transcarpathian Hungarian teenagers. *LIMES*, 1, 45-55.
5. Váradi, K. (2023). Kétnyelvűséghez fűződő attitűdök vizsgálata többnyelvű környezetben élő főiskolai filológus hallgatók körében. *Argumentum*, 19, 88-123. <https://doi.org/10.34103/ARGUMENTUM/2023/6> (угорською мовою).